

Stručni članak

UDK 398.22

Antonija Grozdanović Pranjčić, mag. educ. philol. croat.

Elektrotehnička i ekonomska škola Nova Gradiška

antonija.grozdanovic.2@gmail.com

Američke urbane legende

Sažetak

Rad se bavi istraživanjem popularnosti američkih urbanih legendi. Urbana legenda ili mit vrsta je modernog folkloru koja se sastoji od priča u čiju se istinitost vjeruje iako zvuče nevjerojatno te govori o običajima današnjeg vremena. Izraz urban odnosi se na vremensko određenje i njime se označavaju mitovi i legende koji opstaju u modernom svijetu, a skloni su postupnom mijenjanju i različitosti. U drugoj polovici 20. st. proširio se kontekst proučavanja predaja, najprije u američkoj folkloristici, pa se tako predaje više ne proučavaju samo u ruralnim sredinama. Svaka kultura posjeduje svoje tradicionalne priče na kojima je nastala, a najpoznatije urbane legende u svijetu mogu se svrstati u kategorije prema zajedničkim obilježjima: priče o duhovima, spodobama i utvarama, priče o ubojicama i luđacima na slobodi, priče o mističnim bićima, priče o posebnim područjima. S obzirom na to da se kontekst proučavanja predaja najprije proširio u američkoj folkloristici, provedeno je anketiranje u kojemu je bilo navedeno deset poznatih, američkih urbanih legendi te su sudionici trebali odgovoriti jesu li čuli za pojedinu legendu ili ne. U istraživanju je sudjelovalo 274 sudionika.

Ključni pojmovi: *anketno istraživanje, folkloristika, mit, urbane legende*

Uvod

U radu se želi prikazati koliko su u Hrvatskoj poznate američke urbane legende. U prvom se dijelu rada govori o urbanim legendama općenito te o njihovim obilježjima. Urbana legenda ili mit vrsta je modernog folkloru, a sastoji se od priča u čiju se istinitost vjeruje unatoč tomu što ne zvuče istinito. Folklorist Jan Harold Brunvand urbane predaje ili legende odredio je kao podžanr folklorinih priča. Urbane legende govore o običajima današnjeg vremena, a na njih su utjecale razne društvene promjene poput globalizacije, industrijalizacije, urbanizacije, širenja utjecaja masovnih medija. Drugi

dio rada govori o svjetskim urbanim legendama. Neke su od najpoznatijih svjetskih urbanih legendi *Jack Trbosjek*, ubojica koji je ubijao prostitutke krajem 19. st., zatim legenda o čudovištu iz jezera *Loch Ness*, *Slenderman* i *Arei 51*. Moderne legende prikazuju i promjene koje su se dogodile, a česte su teme urbanih legendi i posljedice seksualnih radnji. Budući da su najpoznatije urbane legende većinom potekle iz Sjeverne Amerike, u trećem su dijelu rada prikazani rezultati anketiranja. U istraživanju je sudjelovalo 274 sudionika. Imali su ponuđenih deset američkih urbanih legendi te su za svaku trebali odgovoriti je li im poznata ili ne.

Urbane legende

Štefanac (2017) kaže da je urbana legenda ili urbani mit vrsta modernog folkloru koji se sastoji od priča za koje se vjeruje da su istinite usprkos činjenici što uglavnom zvuče pomalo nevjerovatno, a u tome su skoro jednake nekadašnjim mitovima i legendama. Njihova je istinitost uglavnom upitna te su sklone postupnom mijenjanju i različitosti jer se prepričavaju u određenom razdoblju. No urbane legende ne dolaze isključivo iz urbanih krajeva, već se taj pojam upotrebljava samo kako bi ih se razlikovalo od onih tradicionalnih legenda, koje su nastale još u predindustrijsko doba. Izraz urban označava vremensko određenje i njime se imenuju mitovi i legende koji opstaju u modernom svijetu, koji karakterizira tehnologija i urbanizacija (Štefanac 2017: 29, 30). Danas urban svakako ima konotaciju na nešto moderno, aktualno. Kad se kaže da se živi urbanim životom, to se prvenstveno odnosi na užurban život, život u kojem dominira tehnologija. Upravo je ta tehnologija najviše odgovorna za brzo širenje legendi iz različitih krajeva svijeta, koje su isto, zbog načina širenja, dobile pridjev urbane.

Nadalje, Cacan (2017) navodi da se u drugoj polovici 20. stoljeća, pod utjecajem Linde Dégha i Jana Harolda Brunvanda, najprije u američkoj folkloristici, a onda i u europskoj, proširio kontekst proučavanja predaja. Predaje se više ne proučavaju samo u ruralnim sredinama, već proučavanje folkloru započinje u urbanom okružju pa se usmene oblike više ne doživljava kao prežitak tradicionalne kulture ili sredstvo pomoću kojeg se ima uvid u prošlost, nego ih se shvaća kao produktivan i aktualan oblik usmenog stvaralaštva i proučavaju se načini na koje ono odražava suvremenu stvarnost. Folklor se redefinirao te se i proširio krug interesa proučavatelja usmenih žanrova, što je dovelo do primjećivanja oblika koji su se u određenim vidovima razlikovali od starije građe. Društvene promjene poput industrijalizacije, globalizacije, urbanizacije, sekularizacije, širenja utjecaja masovnih medija i sve većeg prisustva i korištenja tehnologije u svakodnevici kao sredstva komunikacije utjecale su i na predaju s obzirom na to da je predaja kao žanr usko povezana s društvenom stvarnošću i da joj nefiksiranost oblika

omogućuje mijenjanje te reaktualiziranje, odnosno prilagođavanje novom dobu i promjenama u društvenoj stvarnosti. Zbog širenja polja interesa sakupljača folklornih oblika, pokrenuta je rasprava o tome pripadaju li ti noviji oblici žanru predaje ili čine novi žanr. U anglofonij literaturi termin predaja jednak je terminu legenda, a ta se razlika između novijih i starijih oblika na terminologiju odražava upotrebom termina *urban legend* (urbana legenda). Zastupnici teorije o dvama žanrovima, kao što je primjerice Jan Harold Brunvand, upotrebljavaju odrednicu urbano u tom terminu kako bi označili oblike koji su nastali ili koji su produktivni u novije doba u urbanoj sredini, čime čine razliku od starijih oblika (Cacan 2017: 12). Svakako bi trebalo razlikovati nekadašnje i današnje legende, jer su nekada legende govorile o bogovima i junacima, dok danas legendama postaju obični ljudi, ljudi koji se po nečemu ističu u svojoj zajednici pa ih ta zajednica smatra herojima ili vrijednima opričavanja, kao što su to nekada bila nadnaravna bića. Isto tako, valja napomenuti kako je dosta urbanih legendi danas zaokupirano svakodnevnim, aktualnim temama koje inspiriraju razne priče.

Kako piše Renard (2012), za razliku od bajki iz srednjeg vijeka ili priča te renesansnih novela, urbane legende govore o običajima današnjeg vremena. One opisuju situacije iz svakodnevnog života te ih vode prema vrhu; pojavljuju se potpuno nezavisno, no indikativne su za ponašanje i vrijednosti kojima su inspirirane. Urbane legende bave se običajima naše svakodnevice, pogledom koji je i pun prijekora, ali i šaljiv, no ponekad i pogledom sudionika (Renard 2012: 93 - 97).

Već spomenuti folklorist Jan Harold Brunvand kaže kako urbane predaje pripadaju podžanru folklornih priča, predajama u koje se, za razliku od bajki, vjeruje ili su one moguće (usp. Brunvand, Jan Harlod. 2003. [1981]. *The Vanishing Hitchhiker. American Urban Legends and Their Meanings*. New York, London: WW Norton/Company).

Marjanić (2016) kaže da, za razliku od mitova, urbane legende pripadaju nedavnoj prošlosti i uključuju ljudska bića, a ne bogove i polubogove (Marjanić 2016: 111 – 131).

Nekada su u središtu priča, kako je i spomenuto, glavni junaci bili bogovi ili polubogovi jer su se oni svojim odlikama uzdizali iznad običnih smrtnika pa su ih ljudi zbog toga veličali. U današnje tehnološko doba i doba u kojem dominiraju razni mediji, bogovi su izgubili na važnosti jer se u središte stavljaju obični ljudi koji zbog svog drukčijeg načina života ili nekih navika postaju junaci priča koje se danas, uz pomoć medija, strahovito brzo razvijaju u nekoj zajednici, ali i šire. O raznim pričama danas se može saznati na televiziji, internetskim stranicama ili čak i na radiju. Priče se dakle ostavljaju u pisanom tragu, a ne prenose se samo usmenim putem kao što je to nekada bio slučaj.

Nadalje, što se tiče modernih pričanja, Štefanac (2017) navodi da se ona toliko ne razlikuju od tradicijskih priča kako se na prvu čini. Tako bajci odgovaraju pričanja o sretnim zgodama (primjerice dobitci na lutriji), priče o misterioznim bićima novog vremena kao što su vampiri, morske nemani, izvanzemaljci, duhovi, fantomska bića. Naime, one se temelje na vjerovanjima i moderna su inačica fantastičnih bića iz tradicionalnog folkloru poput vila, divova, zmajeva, patuljaka vražićaka, vještica i sl. Urbane legende nalaze se svugdje oko nas, u živom govoru i komunikaciji te im je tematika raznolika. U njima se elementi čudnog, neobičnog i fantastičnog smještaju u stvarni prostor i vrijeme, za razliku od bajki gdje su mjesta radnje bila izmišljena, dok je vrijeme radnje bilo neodređeno, a umjesto tradicijskog demonskog bića na scenu dolazi masovni ubojica (Štefanac 2017: 26). Moderna pričanja sigurno su nastala iz svakodnevnih priča, odnosno događanja koja su ljudima zanimljiva ili intrigantna pa su ih počeli prenositi s koljena na koljena ili uz pomoć medija, uz, naravno, dodatke poput fantastičnih bića kako bi se sama priča još više začinila. Dakle, stvaran događaj, poput ubojstva, danas postaje urbana legenda.

Svjetske urbane legende

Škrljac (2018) govori o najpoznatijim svjetskim legendama. Kaže da svaka kultura ima svoje tradicionalne priče na kojima je nastala, a njihove osnove utemeljene su na prirodnim ili nadnaravnim događajima koji izdvajaju pojedince iz mase i čine ih dijelom posebne zajednice koja je obilježena nekim događajem. Najpoznatije urbane legende u svijetu mogu se svrstati u kategorije prema zajedničkim obilježjima: priče o duhovima, spodobama i utvarama, priče o ubojicama i luđacima na slobodi, koje se protežu u čak nekoliko stoljeća, priče o mističnim bićima i priče o posebnim područjima. Jedna je od najpoznatijih urbanih legendi; legenda o *Jacku Trbosjeku* ili *Jacku Rasparaču* (eng. *Jack the Ripper*), jednom od najpoznatijih ubojica u povijesti, koji je ubijao prostitutke krajem 19. stoljeća. Stvarni dio navedene legende jesu ubojstva koja su se zaista dogodila, no bez obzira na uhićenja velikog broja ljudi i ispitivanja, ubojica nikada nije pronađen. Nakon toga, krenula je urbana legenda o mističnoj osobi koju nitko ne može uhvatiti, a koja je čak slala i pisma lokalnim novinama. Ubojstva su odjednom naglo prestala, no osoba odgovorna za njih nikada nije uhićena iako se, zbog načina na koji su žene ubijane, smatralo da se radi o profesionalnoj osobi poput mesara ili liječnika. Sljedeća je poznata priča o čudovištu iz *Loch Ness* jezera u Škotskoj, čije postojanje prijavljeno još u srednjem vijeku. Osim spomenutih legenda, poznate su još i one koje uključuju duhove ili neke druge vrste utvara, a jedna je od takvih priča i *Krvava Mary* (eng. *Bloody Mary*), o kojoj će biti riječi u nastavku rada. Urbane legende

koje svakako treba spomenuti jesu legende o *Slendermanu* i *Arei 51*. *Slenderman* je urbana legenda nastala 2009. na internetskoj stranici *Creepypasta* te je zainteresirala mlade iz čitavog svijeta, a *Slenderman* je veoma visoko, humanoidno stvorenje bez lica, s neproporcionalno dugačkim udovima. Razlog širenja te urbane legende bio je slučaj izbodene dvanaestogodišnjakinje, koju je izbola njezina vršnjakinja govoreći da joj je to zapovijedio *Slenderman* (Škrljac 2018: 5, 6).

Nadalje, *Area 51* područje je vojne baze na kojemu se testiraju vojna oružja i tehnologije, no zbog činjenice da je *Area 51* strogo zaštićeno područje i da ulaz nije dopušten nikome osim autoriziranim osobama, postoje glasine o nekim mističnim i čudnim aktivnostima koje se tamo odvijaju. Misli se da se u *Arei 51* proučavaju izvanzemaljci, egzotično oružje, kontrolira vrijeme, radi na teleportaciji te putovanju kroz vrijeme. Osim tih urbanih legendi, postoje još i druge legende koje graniče s teorijama zavjere, a vezane su za genske mutacije, greške u proizvodnji tvornica, kao što je miš u tvornici Coca-Cole, gdje je urbana legenda tvrtki izazvala gubitak novca i slične (Škrljac 2018: 6, 7).

U mnogim horor filmovima pojavljuju se nadnaravna bića inspirirana stvarnim likovima, koja upravo zbog filma postanu popularna među širom publikom, a jedan je takav *Candyman*, snimljen 2020. *Candyman* je duh crnog umjetnika koji je linčovan zbog veze s bjelkinjom. Njezin otac unajmio je bandu da ga ubije. Pretukli su ga, otkinuli mu ruku te mu umjesto nje stavili kuku, namazali ga medom i pustili da ga pčele izbodu na smrt. Poslije smrti, on je postao *Candyman*. U filmu, nakon što počne terorizirati jednu studenticu, ona istražuje legendu o *Candymanu*. Prema legendi, u ogledalu treba pet puta izreći njegovo ime (sličnost s *Krvavom Mary*) te se on pojavljuje i ubija svojom kukom.

Candyman je bio mentalno bolesni stanovnik Chicaga, koji je 22. travnja 1987. ubio Ruthie Mae McCoy. Ona je te noći nazvala 911 i rekla da joj netko u susjednom stanu pokušava ući u kupaonicu kroz ogledalo, no nisu joj vjerovali. Njezino tijelo pronađeno je dva dana poslije; lice joj je bilo okrenuto prema dolje, upucano četiri puta. Zanimljivo je da je *Candymanova* prva žrtva u filmu bila Ruthie Mae McCoy iz Chicaga, a ubio ju je tako što je prošao kroz ogledalo u kupaonicu. Susjedi su je smatrali ludom, isto kao i policija pravu Ruthie (<https://hr.asayamind.com/true-stories-murder>, pristupljeno 2. prosinca 2021.).

Štefanac (2017) dalje kaže kako moderne legende prikazuju i promjene koje su se dogodile i u odnosu prema smrti. Primjerice, priča o „ukradenoj baki“ izražava našu krivnju koju osjećamo zbog egoističnog ponašanja prema starijim osobama te njihovom pogrebu, dok priče o pepelu pokojnika koji je pojeđen zbog prezira pokazuju psihološki otpor prema novonastalim praksama kremiranja. Osim priča o nesrećama,

zločinima, bizarnim situacijama, česte teme urbanih legenda jesu one o posljedicama seksualnih radnji. To su priče u kojima su mladi zamijenili lubrikant s ljepilom i ostali zaljepljeni, o muškarcu koji je pronađen u besvjesnom stanju glumeći *Supermana* dok mu je žena ostala gola ležati svezana za krevet; muškarac je želio poletjeti s ormara kao *Superman*, ali je pao i onesvijestio se. Poznate su i legende koje moderniziraju staru priču o javnom izlaganju ženskog tijela. Zaposlenica jedne tvrtke svom je ljubavniku željela poslati video u kojem se pojavljuje gola, no greškom je to poslala cijeloj tvrtki. Istoj skupini pripada i priča o ženi koja mijenja svog supruga u šetnji psa. Pas ju je odveo do mjesta stanovanja suprugove ljubavnice i ta priča podsjeća na bučne običaje posipanja preljubnika; piljevinom ili bršljanima ljudi su obilježavali put koji je povezivao ulazna vrata kuće okrivljenih ljubavnika. U najnovijim legendama pojavljuje se motiv klauna. To je počelo 2016. kada su se masovno pojavljivali klaunovi koji su strašili i terorizirali ljude na ulicama (Štefanac 2017: 31, 32, 34). Ti su klaunovi bili inspirirani klaunom iz horor filma *Ono*. Sličan se slučaj dogodio i 2018., kada je izišao horor *Časna*. Tada su se na ulicama Zagreba pojavljivale „časne“ koje su isto zastrašivale ljude, a sve je bilo medijski popraćeno. Ti su događaji zasigurno dobar pokazatelj koliko se danas urbane legende brzo i svugdje šire te koliko mogu postati popularne zahvaljujući običnim ljudima, koji ih šire, i medijima.

Metodologija

Cilj rada

Cilj je rada bio istražiti koliko su u Hrvatskoj poznate američke urbane legende, odnosno koliko su te legende raširene u Hrvatskoj.

Istraživačka pitanja

Što su urbane legende?

Koja je razlika između urbanih legenda i mitova?

Sudionici

U anketiranju je sudjelovalo 274 sudionika, od toga 84,9 % ženskog spola. Najviše je sudionika bilo iz Grada Zagreba, Zagrebačke županije te Brodsko-posavske županije.

Instrument

Anketa je napravljena u programu *Google obrasci* te je u tom obliku dijeljena po društvenim mrežama, gdje su sudionici pristupali poveznici i odgovarali na pitanja. Sudionici su trebali odgovoriti jesu li čuli za pojedinu legendu ili ne.

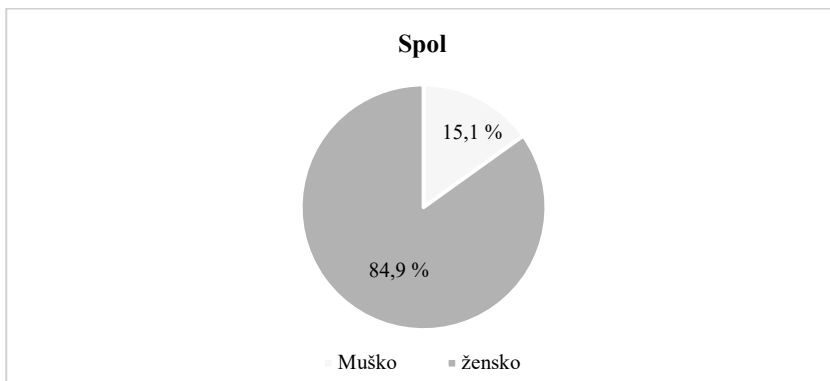
Procedura

Anketiranje je provedeno tijekom 2021. na društvenim mrežama. Anketa je bila u potpunosti anonimna.

Rezultati i rasprava

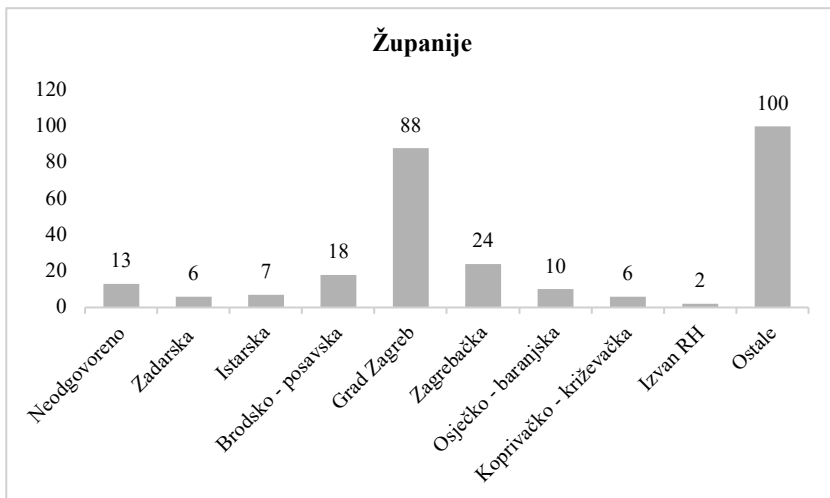
1. Spol

U istraživanju je sudjelovalo 84,9 % ženskog spola te 15,1 % muškog spola.

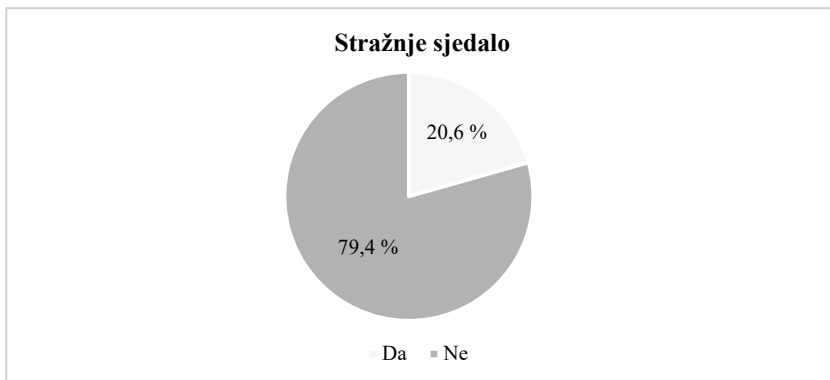
2. Sudjelovanje po županijama

Najviše je sudionika bilo iz Grada Zagreba (88 sudionika), Zagrebačke županije (24 sudionika) te Brodsko-posavske županije (18 sudionika). Nešto je manje sudionika bilo iz Osječko-baranjske (10 sudionika), Istarske (7 sudionika), Koprivničko-križevačke (6 sudionika) i Zadarske županije (6 sudionika). Nadalje, 13 sudionika nije odgovorilo u kojoj županiji živi, dok dvoje sudionika živi izvan Republike Hrvatske.

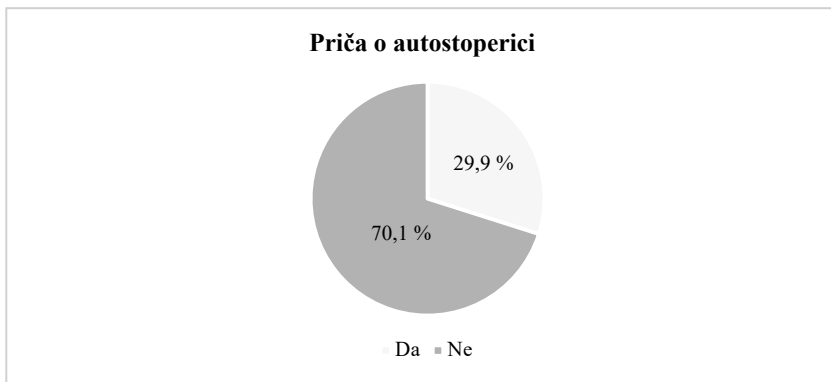
3. Stražnje sjedalo

Mlada djevojka kobne je večeri ostala na poslu do kasno u noć. Kada je napokon bila gotova, sjela je u auto i polako krenula kući te je nakon nekog vremena u retrovizoru primijetila da je netko sustiže. Njezin ju je pratitelj već krenuo pretjecati, kad se odjednom naglo vratio i počeo luđački trubiti i blicati. Ona se uspaničila i ubrzala, ali automobil je i dalje mahnito jurio i trubio za njom. Nakon kraće „potjere“, napokon je došla do svoje kuće, izletjela iz auta i uletjela u kuću te odmah nazvala policiju koja je ubrzo i došla. Na njihovo zaprepaštenje, vozač automobila koji ju je progonio i dalje je bio tamo te je policajcima ispričao da je, kad je prvi put htio prestići djevojku, vidio siluetu čovjeka na stražnjem sjedalu njezinog automobila koji je podigao nož i spremao se zabosti ga u nju. Očito su ga omela svjetla pa se sagnuo i čekao da djevojka dođe doma, kako bi mogao pobjeći u noć (<https://idesh.dnevnik.hr/report/zanimljivosti/strasne-urbane-legende/>, pristupljeno 17. lipnja 2021.).

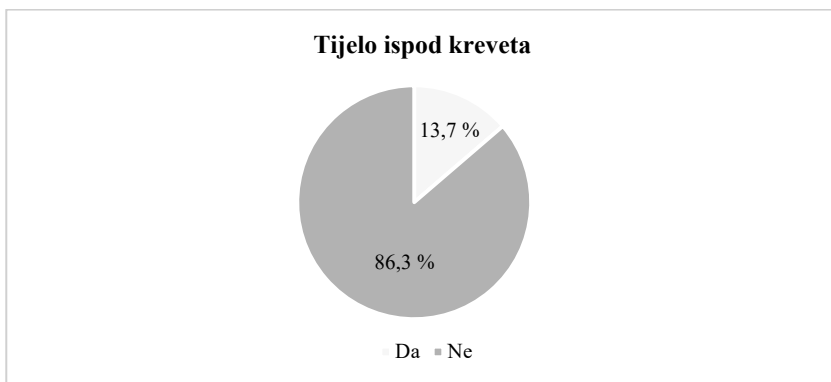
4. Priča o autostoperici

Legenda počinje u tridesetim godinama prošlog stoljeća, u Chicagu. Izvešća o toj djevojci započela su sredinom tridesetih godina prošlog stoljeća i započela su kada su vozači koji su prolazili pored Resurrection groblja počeli tvrditi da vide djevojku u bijelom koja stoji pokraj ulaza u groblje. Izgledala bi sasvim stvarno dok na očigled svjedoka ne bi nestala. No, ponekad bi susret s njom bio mnogo neugodniji, mnogi su tvrdili kako bi im mlada žena pokušala skočiti pod kotače automobila, a kad bi stali, nikoga nije bilo. Nedugo poslije, viđenja su se proširila i dalje od groblja. Čudni susreti događali bi se i na dionicama koje bi vodile prema groblju, posebno u mjestu koje je sada poznato kao Willowbrook. Često bi stopirala, a kad bi je netko poveo, rekla bi do Resurrection groblja. Kada bi se vozač približio groblju, ona bi nestala iz automobila. U nekoliko navrata istu djevojku vidjeli bi u plesnoj dvorani, mladići bi plesali s njom, a zatim joj ponudili vožnju kući na kraju večeri. Uvijek bi prihvatila, ali i ponudila nejasne i čudne upute koje bi vodile sjeverno do Willowbrooka. Kad bi automobil došao do vrata Resurrection Cemetery, mlada žena uvijek bi nestala ostavljajući šokirane svjedoke. Opisi svih svjedoka koji su detaljno opisali djevojku podudarao se s ostalima; djevojka blijede puti, svijetlo plave kose, plave oči, nosi bijelu haljinu te cipele za ples (<https://idesh.dnevnik.hr/report/zanimljivosti/strasne-urbane-legende/>, pristupljeno 17. lipnja 2021.).

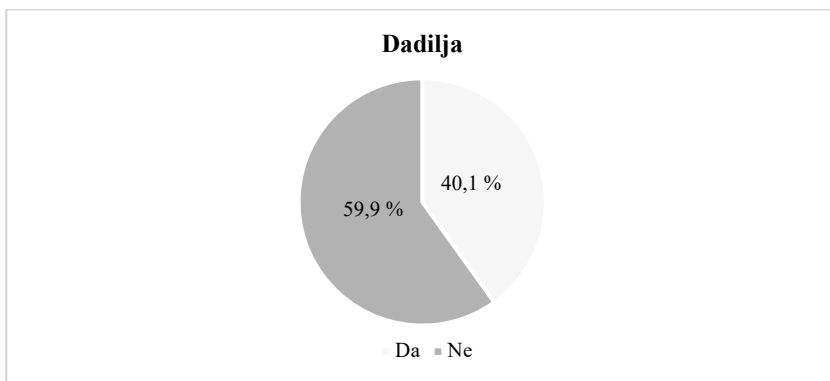
5. Tijelo ispod kreveta

Priča počinje otprilike tako da bračni par za svoj medeni mjesec iznajmi sobu u finom hotelu. Nakon što su se smjestili, žena je osjetila snažan i neugodan miris. Odmah su se požalili voditelju hotela, koji je pregledao sobu, ali nije uspio naći izvor smrada. Kako je hotel bio pun, nije im mogao iznajmiti drugu sobu pa su mladenci odlučili provesti noć vani, pod zvijezdama. No, ujutro ih je zatekao isti smrad. Ponovno su se žalili, na što je menadžer pozvao ekipu za čišćenje, koja je sve detaljno oprala i osvježila, ali je miris i dalje bio prisutan. Budući da je mladoženja sobu skupo platio, doživio je lagani živčani slom te počeo razbijati sve što mu se našlo pod rukom. Podigao je i bacio gornji madrac, na što ih je sve zapljusnuo smrad i užasnuo pogled na poluraspadnuto tijelo gole žene (<https://idesh.dnevnik.hr/report/zanimljivosti/strasne-urbane-legende/>, pristupljeno 17. lipnja 2021.).

6. Dadilja

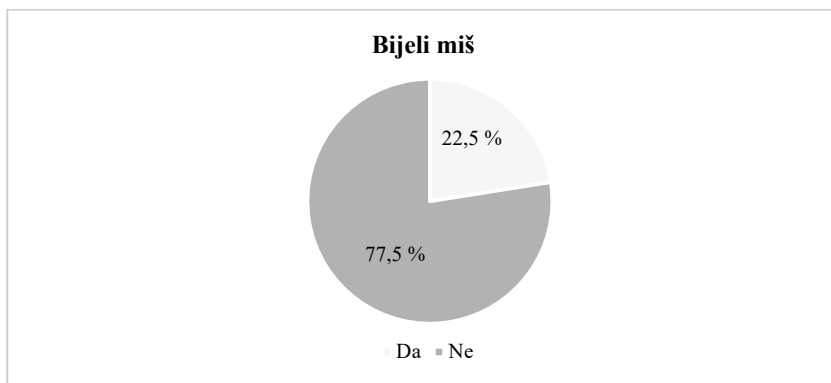
Ovo je vrlo popularna priča u Americi, a bila je i izravna inspiracija vrlo uspješnom hororu *Vrisak*. Naime, govori o *babysitterici* koja je taman spremila djecu na spavanje te se spustila u prizemlje kako bi gledala televiziju. Uskoro zazvoni telefon, ali nakon što je djevojka podignula slušalicu, čula je samo duboko disanje, na što je, uzrujana, poklopila slušalicu. Drugi put telefon zazvoni, ona se ponovno javi te ovog puta čuje prigušeno smijuljenje. Treći put napokon čuje glas muškarca, koji joj kaže da nije pristojno poklopiti nekome, no ona opet poklopi. I četvrti put telefon zazvoni, djevojka se javi, a muškarac joj kaže da je upravo promatra. Djevojka se uspaniči i nazove policiju, a oni joj kažu da će pokušati otkriti o čemu se radi. Uskoro telefon opet zazvoni, djevojka se javi ne čekajući, ali odahne kad čuje glas policajke. Ona joj kaže da su otkrili da poziv dolazi iz te iste kuće. Djevojka baci telefon i krene prema vratima, upravo u trenutku kada se muškarac s krvavim nožem u ruci počeo spuštati niz stepenice, s kata gdje se nalazi dječja soba (<https://idesh.dnevnik.hr/report/zanimljivosti/strasne-urbane-legende/>, pristupljeno 17. lipnja 2021.).

7. Bijeli miš

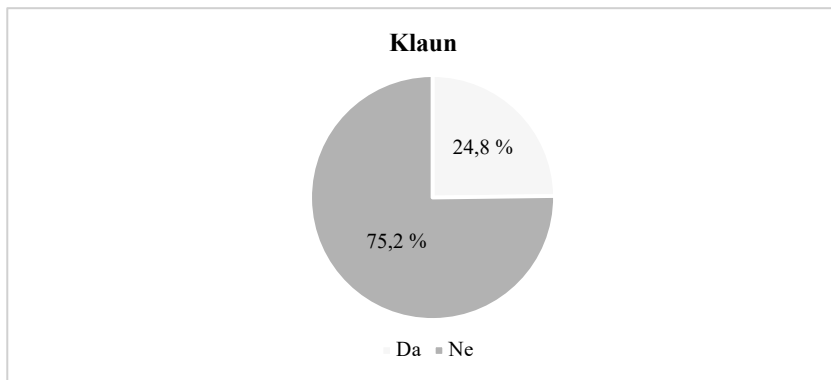
Priča govori o djevojci koja je sa svojim razredom otišla na maturalec u Španjolsku. Naravno, što će drugo mladi raditi nego konzumirati alkohol, droge i marihuanu pa se tako i ona, kao i svi ostali, tih tjedan dana ubijala od svega „lošega.“ Posljedni je dan u klubu upoznala mladog i zgodnog crnca, s kojim je igrom slučaja provela noć. Drugo se jutro probudila u njegovom stanu, shvatila je da joj avion polijeće za dva sata te brže bolje izjurila van. No, ljubavnik ju je zaustavio i dao joj malenu kutijicu. Rekao

joj je da mu je prethodna noć bila posebna i da otvori kutijicu tek kad bude u avionu. Budući da je bila u žurbi, strpala je kutijicu u džep i doslovno odmah zaboravila na nju. Tek negdje iznad Mediterana osjeti da joj nešto smeta pa iz džepa izvadi tu sitnu kutijicu. Otvori je i osmijeh joj ubrzo zamijeni izraz strave. U kutijici se nalazio mrtvi bijeli miš s ceduljicom: "Welcome to the AIDS club!" (<https://idesh.dnevnik.hr/report/zanimljivosti/strasne-urbane-legende/>, pristupljeno 17. lipnja 2021.).

8. Klaun

Djevojka iz ove priče odlučila se opustiti gledajući televiziju nakon što je spremila djecu na spavanje. No, pozornost joj je vrlo brzo zaokupila jeziva lutka klauna u kutu sobe, koja kao da ju je promatrala. Djevojka je nazvala poslodavca, oca obitelji koji je sa svojom ženom taman večerao u finom restoranu te ga upitala može li gledati televizor u njihovoj sobi, jer je ta lutka klauna prilično plaši. Otac ju je brzo prekinuo i zapovijedio da odmah zove policiju, uzme djecu i pobjegne iz kuće. Ona je uplašeno pitala zašto, a otac joj je rekao da oni nemaju nikakvu lutku klauna, ali da su mu djeca nekoliko puta rekla da su vidjela tog klauna, što je on pripisao njihovoj mašti. No, već je bilo kasno za bijeg. Poslije se ispostavilo da to nije bila lutka, nego poremećeni patuljak koji je prije nekoliko tjedana pobjegao iz umobolnice te se skrivao u njihovoj kući (<https://idesh.dnevnik.hr/report/zanimljivosti/strasne-urbane-legende/>, pristupljeno 17. lipnja 2021.).

9. Tko to tamo grebe?

Ova se legenda proširila osamdesetih godina prošlog stoljeća, isprva samo u Americi. U automobilu parkiranom u skrovitu šumarku, nalazio se mladi par. Nakon što su htjeli otići, automobil nije htio upaliti. Mladić je odlučio otići po pomoć na glavnu cestu, a ona neka čeka u autu. Prošlo je već sat vremena, a mladića i dalje nema. Djevojka vidi čudne sjene kako plešu po prednjem staklu, čuje grebanje po krovu i tihi cvilež. Izbezumljena, ostaje sjediti u automobilu do zore. S prvim zrakama sunca, ugleda policajca kako se približava. Presretna, izjuri iz vozila i baci mu se oko vrata. Uskoro, shvaća da nešto nije u redu. Ledenim glasom, murjak joj kaže da ga slijedi i da se ni za živu glavu ne osvrće. Ona krene za njim, no i okrene se. Tada ugleda beživotno tijelo voljenog mladića kako, obješeno za noge, visi s grane iznad auta. Odmah shvaća da su njegovi nokti bili ti koji su grebali po krovu, dok mu se krv slijevala niz blatobran. U posljednjih nekoliko godina, legenda se preselila u Europu, gdje je dobila novi zabavan detalj; mladićevu odrezanu glavu (<https://povijest.hr/jesteliznali/najstrasnije-urbane-legende-svih-vremena/>, pristupljeno 19. lipnja 2021.).

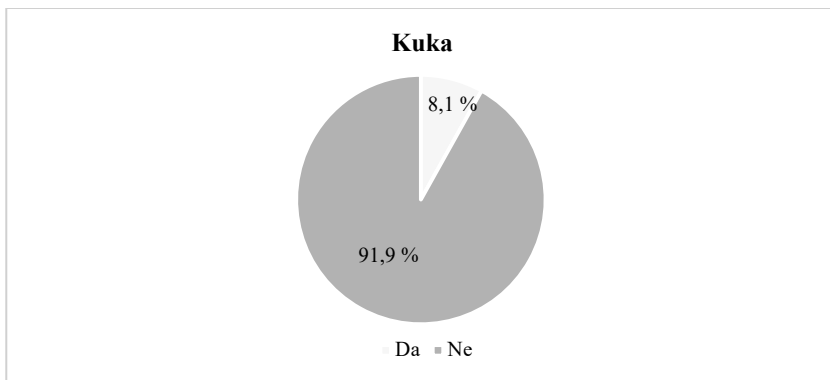
10. Krokodili iz kanalizacije

Ova i danas vrlo raširena urbana legenda počela se širiti Amerikom sredinom šezdesetih godina prošlog stoljeća i glasi ovako: razmaženi njujorški balavci kupuju krokodile na Floridi i krišom ih drže kao kućne ljubimce. Užasnuti roditelji, ne želeći te strašne živine u kući, iskoriste trenutak kad su klinici u školi te bace mladunce u zahodsku školjku. Umjesto da krepaju, odbačeni gmazovi rastu, pare se i razmnožavaju u kanalizacijskom sustavu. Zbog nedostatka sunca, koža im je potpuno pobijelila. S vremena na vrijeme, albino krokodili izlaze na površinu, kako bi pojeli nekoga (<https://povijest.hr/jesteliznali/najstrasnije-urbane-legende-svih-vremena/>, pristupljeno 19. lipnja 2021.).

11. Kuka

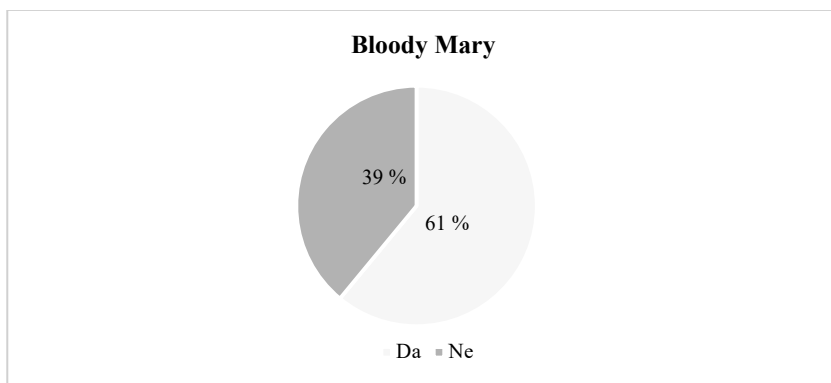
Mladić je počeo ljubiti djevojku u automobilu, a nakon nekoliko minuta poslije, raspoloženje je opalo kad je pjesma zaustavljena i nakon trenutka šutnje, glas na radiju upozorio je kako je osuđeni ubojica upravo pobjegao iz državnog ludog azila te se sada nalazi unutar pola milje od mjesta gdje su oni parkirani. Rekao je da svatko tko primijeti muškarca koji nosi ogrlicu od nehrđajućeg čelika umjesto njegove nestale desne ruke, to treba odmah prijaviti policiji. Djevojka se uplašila i zamolila ga da je odvede kući. Mladić ju je ponovno pokušao ljubiti, no ona ga je odgurnula inzistirajući da idu. Kad su stigli u djevojčinu kuću, ona je izišla iz auta i kad je otvorila vrata, počela je nekontrolirano vikati. Mladić je potrčao do nje kako bi vidio što nije u redu, a ondje se nalazila krvava kuka (<https://hr.eferrit.com/urbana-legenda-covjeka-kuke/>, pristupljeno 20. lipnja 2021.).

12. Bloody Mary

Prema legendi, Krvava Mary bila je prelijepa djevojka koja je živjela u 17. stoljeću u gradu Idelwoodu. Često je odlazila u crkvu. Međutim, kako nikada nije imala dečka, nije mogla ni zatrudnjati. No, jednog dana, to se dogodilo, ali Mary nikome to nije rekla jer bi je građani Idelwooda izbacili iz crkve i ubili, jer su vjerovali da djevojka koja nema dečka, a trudna je, nosi dijete koje je začeto od vraga. Zbog toga su građani Mary Worth smatrali vješticom i zato ju je salemski sudac osudio na smrtnu kaznu sve dok ona ne prizna vještaštvo. Dana 31. listopada izvršena je njezina kazna. Građani su uzeli komad stakla i svaki se trebao obilježiti na njoj tako što bi je svaki od njih zarezao po licu. Također, pred nju su stavili ogledalo kako bi mogla vidjeti svoje unakaženo lice koje više nikada neće htjeti pogledati ni jedan muškarac. Nakon što se svaki građanin obilje-

žio, Mary Worth službeno je bila izbačena iz crkve te ostavljena da tu umre. U trenutku dok je gledala u ogledalo ispred sebe, bacila je kletvu na cijeli grad i njegove stanovnike i pozvala na svoju osvetu. Tada su je prozvali „Bloody Mary.“ Jedan od građana koji je prisustvovao njezinu pogubljenju, bio je zatečen kako izgovara: „Ja vjerujem u Mary Worth.“ Taj gradski starješina rekao je: „Članovi zajednice, djeco Božja, licemjerno je naslijediti nešto što zovemo „čistunce medvjeda.“ Zato ne postoji nitko među nama bez mrlje grijeha, nitko od nas nije nedužan. Čovječanstvo će biti jedno i krivo.“ Mary su pokopali zajedno s njezinim ogledalom na groblju koje se nalazilo u blizini crkve. Sljedeće jutro, Mary je zavladała umom onoga koji joj je napravio dijete i zapovijedila mu da ubije cijelo selo komadićem ogledala koje je uzeo iz svoje sobe. Kada je shvatio što je učinio, jadnik je zakopao tijela na groblje, a sebe ubio. Budući da je pokopana s ogledalom, sada je zarobljena u njemu i traži osvetu čekajući nekoga tko vjeruje u nju i nekoga tko će je osloboditi. Nažalost, mnogi su iskusili mračnu stranu istine Maryine igre. Nekoliko jadnika ispitalo je svoja imena i imena svojih prijatelja po ogledalu i tako, vjerujući u Mary, ubrzo su se obilježili na njezinu osvetu. Prema legendi, ako neko uđe u kupaonicu, zamračí je, upali svijeću, ispiše svoje ime crvenom bojom (ona simbolizira krv) i imena svojih prijatelja na ogledalu točno u ponoć i kad je pun mjesec, izgovori tri puta „Ja vjerujem u Bloody Mary“, ona će se pojaviti i ubiti ga ili uvući u svoj svijet, u svoje ogledalo (<http://stravicne-legende.blogspot.com/2013/01/prema-legendi-krvava-mary-je-bila.html>, pristupljeno 20. lipnja 2021.).

Iako su navedene američke urbane legende postale svjetski poznate, ovo je istraživanje pokazalo kako one ipak nisu toliko popularne u Hrvatskoj, odnosno više je ljudi koji nisu čuli za njih nego onih koji su čuli. Za legendu *Stražnje sjedalo* nije čulo 79,4 %

ispitanika, a čulo je samo 20,6 %. Slično je i s *Pričom o autostoperici*, za koju nije čulo 70,1 %, dok ih je čulo 29,9 %. Za legendu *Tijelo ispod kreveta* čulo je samo 13,7 %, a nije čulo 86,3 %. Što se tiče legende *Dadilja*, tu je omjer više izjednačen; za legendu je čulo 40,1 %, a 59,9 % nije čulo. *Bijeli miš* također nije baš popularan; 77,5 % ljudi nije čulo za tu legendu, dok ih je 22,5 % čulo te je slična situacija i s *Klaunom*; 75,2 % za ne, 24,8 % za da. Za legendu *Tko to tamo grebe?* nije čulo 74,5 %, a čulo ih je 25,5 %. Veliki postotak (čak 89,4 %) nije čulo za legendu *Krokodili iz kanalizacije* te ih je čulo samo 19,6 %, a još je veći postotak onih koji nisu čuli za legendu *Kuka* (91,9 %) pa ostaje samo 8,1 % onih koji su čuli za nju. Jedino je više ljudi čulo za legendu *Bloody Mary* (61 %), dok ih 39 % nije čulo za nju, iz čega se može zaključiti da je ona najpopularnija legenda u Hrvatskoj.

Zaključak

Zahvaljujući današnjoj tehnologiji, urbane legende iz cijelog svijeta dostupne su svima te su zbog toga i podložne promjenama. Na internetskim stranicama pojavljuju se razne inačice legenda ili predaja. Predaje su se nekada proučavale samo u ruralnim sredinama te su se shvaćale kao uvid u prošlost, no one su sada postale oblik usmenog stvaralaštva. Predaja kao žanr usko je povezana s društvenim zbivanjima i promjenama te se zbog mogućnosti mijenjanja i reaktualiziranja prilagođava novom dobu i svim promjenama u društvu. U prošlosti su glavni junaci u pričama bili bogovi ili polubogovi, koji su se zbog svojih osobina uzdizali iznad običnih ljudi, no danas su u središtu priča obični ljudi koji žive drukčijim načinom života od drugih, a zbog medija se priče o njima brzo prenose velikom broju ljudi odjednom. Budući da je većina urbanih legenda potekla iz Sjeverne Amerike te da se kontekst proučavanja predaja najprije proširio u američkoj folkloristici, u anketiranju je bilo navedeno deset američkih urbanih legenda te su sudionici trebali odgovoriti jesu li čuli za njih ili ne. U anketiranju je sudjelovalo ukupno 274 sudionika iz Hrvatske. Rezultati su pokazali kako većina ljudi nije čula za navedene urbane legende, odnosno više je onih koji nisu čuli, dok je manji postotak onih koji su čuli, i to za čak devet legenda. Jedino je veći postotak (61 %) onih koji su čuli za legendu o *Krvavoj Mary*, po čemu se može zaključiti kako se ta legenda najbolje uspjela popularizirati u Hrvatskoj, a za to bi možda mogao biti zaslužan američki film temeljen na toj legendi. Ostale legende očito još uvijek nisu toliko popularne u Hrvatskoj te bi mogući razlog za to bila nezainteresiranost ljudi za takve priče, no, ukoliko bi se ponovno radilo istraživanje s drugih 274 sudionika, možda bi rezultati bili drukčiji.

Literatura

1. Cacan, Alma. 2007. *Žanr predaje u suvremenom kontekstu*. Diplomski rad. Filozofski fakultet. Sveučilište u Zagrebu. Zagreb.
2. Marjanić, Suzana. 2016. *Teorije zavjera kao urbane predaje/legende s paranoidnom matricom*. Narodna umjetnost. 53/2. 111 - 131
3. Renard, Jean Bruno. 2012. *Urbane legende (urbane glasine i legende)*. In *Medias Res*. 1/1. 93 – 97
4. Škrljac, Tina. 2018. *Vjerovanje u urbane legende*. Završni rad. Akademija za umjetnost i kulturu. Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku. Osijek.
5. Štefanac, Tea. 2017. *Postmoderni verbalni folklor*. Diplomski rad. Filozofski fakultet. Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku. Osijek.
6. <https://idesh.dnevnik.hr/report/zanimljivosti/strasne-urbane-legende/>, pristupljeno 17. lipnja 2021.
7. <https://povijest.hr/jesteliznali/najstrasnije-urbane-legende-svih-vremena/>, pristupljeno 19. lipnja 2021.
8. <https://hr.eferrit.com/urbana-legenda-covjeka-kuke/>, pristupljeno 20. lipnja 2021.
9. <http://stravicne-legende.blogspot.com/2013/01/prema-legendi-krvava-mary-je-bila.html>, pristupljeno 20. lipnja 2021.
10. <https://hr.asayamind.com/true-stories-murder>, pristupljeno 2. prosinca 2021.

American urban legends

Abstract

This paper investigates the popularity of American urban legends. Urban legend or a myth is a kind of modern folklore that consists of stories whose truth is believed even though they sound incredible and talk about the customs of today. The term urban refers to timing and denotes myths and legends that survive in the modern world and are prone to gradual change and diversity. In the second half of the 20th century, the context of studying traditions expanded, first in American folklore, so that traditions are no longer studied, only in rural areas. Every culture has its own traditional stories on which it originated, and the most famous urban legends in the world can be categorized according to some common features; stories of ghosts, parables and ghosts, stories of murderers and lunatics living in the free world, stories of mystical beings, and stories of special areas. Taking into consideration the fact that the context of studying the traditions first expanded in American folklore, a survey was conducted which listed ten well-known American urban legends. Survey participants were asked to answer whether they had heard of a particular legend or not. The study involved 274 participants.

Key words: survey research, folklore, myth, urban legends.